

**Анна Саед-Шах. Пътека от звуци.
Превод от руски: Първан Стефанов.
Пловдив, ИК „Жанет – 45“, 2007.**

Тази книга открива ново за българските читатели име от днешната руска поезия – Анна Саед–Шах. Странно име, пораждащо множество асоциации: с трагедията на Каренина, с Ахматова, с Цветаевата доня Анна; с написаната на фарси грандиозна поетическа епопея Шах-наме (Книга за царете) на Фирдоуси (Райския). Произволни асоциации, разбира се! У мен те възникнаха не толкова от името и неговата свързаност с биографията на поетесата (интересуващите се за произхода на фамилията могат да прочетат екстазния предговор на Евгений Евтушенко, за да удовлетворят любопитството си), а защото от съвсем непълната Библиографска бележка в края на българското издание може да се научат някои бегли подробности от битието на поетесата.

В стиховете на Анна Саед-Шах в книгата *Пътека от звуци* аз открих приятел, затова предпочитам за говоря за тях. (Между другото – хубаво е заглавието. То може да се тълкува като символно, като метафорично или оксиморонно, като особен вид синестезия. Синестезията е вид цветно чуване, за мен е съусещане, общо интензивно действие на сетивата.) Открих самотен и жадуващ общуване, горд и предизвикателен, стаяващ се и избухващ дух. Дух, който игнорира трансценденталното, защото е обладан не от разкриването на битийните свръхтайни, а от жаждата за обяснение на естественото, привичното и трагичното, което ни заобикаля. От жаждата за самообяснение, принципно водеща до разтърсваща изповедност, а не до бързо омръзналите и омръзналите ни постмодернистични игри на стъклени перли.

Разбира се, за краха може (пък и би трябвало дори) да се говори иронично, та и гавраджийски, но лирическата мяра (включваща и безмерието) има иманентности, които са неотстраними при вида поетика, към която е пристрастена Анна Саед-Шах. Става дума не за пристрастие външно, възприето от традицията или от модата, а за вътрешноприсъщите вибрации на индивидуалния дух. Става дума за характер, в който се сплитат болезнените и гордите усети за живота между „краха и успехите“, за начин на изразяване, чужд на формулната догматика, внимателен към разнородността на детайлите. Така едно стихотворение може да завърши с втрепеност към собствената разнопосочност:

*Нима да плача? Без капризи!
И свила на юмрук сърце –
по стълбите небрежно слизам
почти с тържествено лице.*

Зная колко е непоносимо развинтването на поезията, но нека видим от какви емоционални детайли е съставена тази проста строфа: плач,

капризи, ожесточено сърце, небрежност, тържественост (почти). Тържествуване над болката – каква висока морална мяра налага поезията! В нея плачът не е хленч, небрежният израз не е липса на неангажираност към трагедийното, самото това трагедийно не се набива с чук в душата. Поезията е зона на свръхделикатността, в която потресът има антимикрофонни модуси.

Това може би идва от онзи „сребърен век“ на руската литература и култура, пометен от футуристично-имажинистките иновации, но всъщност и абсорбиран от тях. Или поне това са онези звуци, онези фини вибрации на духа, пренесени от свръхзвукостта на авангардизма към територията, в която шепотът е така чуваем. В този смисъл откровените препратки към Ахматова и Цветаева, натрапващите се от стиховете на Анна Саед-Шах аналогии с традицията им са лирически осмислени и функционални. Защото злочестата гордост на човека, преживял разпада на връзката с другия, викнал в собствената си празнота – „*Не във теб съм влюбена. И съдник ще съм си сама!*“, – има дълга и вечна история. Казвам – на човека, а не снизходително – на жената, защото в тази поезия има някакъв лъх на неагресивност, която е във висша степен хуманна. Така е в страшните стихове:

*Боже,
тъй от Тебе се боя,
че от страх забравям да Те тача.*

Богоборчество, богохулство и жажда по божественото едновременно, по сливането с изчезналата благодат – това само свръхчувствителният и свръхконцентрираният дух може да вербализира лирически. Това е дух, за когото детайлите са значещи и обемни. По принцип предметни, те загават за психосоматични състояния от много сложен порядък: „*А под савана на халата // трепери лепкава среднощ*“; „*И лежи вледенена вода – като жива // – в коритце от чам*“; „*и на клина ти острите ръбове // как изкосо те носят към мен*“. Подобен род „кротки“ поанти с висок енергиен заряд, с широка амплитуда на иносказателността характеризират поезията на Анна Саед-Шах. Тук не става въпрос само за майсторство на стиховия изказ и за усет за детайлизация на лирическото (то си е задължително в занаята), а за светоусещане и нравственост от антидидактичен характер. Това проличава в *Роман в четиристотиния* – една галерия на чувствата, представени в стила на кавалетната живопис: стриктно и пестеливо ненатрапчиво.

Дано не се остане впечатлението, че в стиховете на Анна Саед-Шах отсъстват острите, режещите интонации. В никакъв случай не бих нарекъл поезията ѝ херметична или камерна – в нея има припламвания и избухвания на гордостта и гнева, които свидетелстват за пряк и силен характер, за такива духовни ипостаси, в които смирението не играе значима функция. Медитациите и ламентациите в стиховете говорят за психологическа вгль-

беност, но това е вгълбеност страстна, често прорязвана от светкавиците на негодуванието. Виждаш личност, която не може да бъде покорена. Тя знае своята цена, защото всичко, което е и което има, е изстрадано. Затова е и страстно, понякога с иронична насмешливост, защитавано. В някои от тези стихови епизоди долавям близост с онова, което познаваме от „звънката, шамарена поезия“ на нашата Миряна Башева – поетеса, която според мен би се полюбила на руската авторка. От своя страна вероятно и Миряна Башева (такава, каквато я знаем и обичаме от нейния младежки период) вероятно би видяла себе си в стихотворни декларации като „Другиче не бих живяла – // непременно обичам до грях“.

Към всичко, казано дотук, бих добавил и някои други съществени проявления на лирическия почерк на Анна Саед-Шах. По принцип нейните творби са видимо или не толкова различимо сюжетно изградени. Тяхната наративност ги превръща в своеобразни кондензирани мининовели, в които разказвателността и обяснителността са категорично зачертани – най-вече посредством значещата детайлировка, за което стана дума. Но тук съществено значение имат изобретателността и лирическото остроумие, което често е твърде горчиво. С поетически драматична деликатност това е изразено във *Възвращенка*:

*Каква съм аз? О, сто на сто –
не чужденка, а просто ничия.
Пред теб, Родино, коленича
и цапам шведското палто.*

*Но как ще се държа, не знам,
Когато подир миг – о, боже! –
не кажат: „Откъде, госпожо?“,
а кажат: „Закъде, мадам?“.*

Може обаче да се изрази с памфлетно-гротескни интонации, както е в стихотворението без заглавие за свободната жена. Въобще поетесата при тежава онази храбра освободеност да изрича накупялото, без да се прикрива зад усложнения псевдоаристократичен психологизъм. Последното не противоречи на вече споделеното ми виждане за финеса на нейния дух. Става въпрос за отказ от лирическата монотонност, за ненавист към самопреписването. Така някои от стихотворенията са израз на избухването, други – на стаяването в себе си, трети – на внезапни и красиви припламвания на импресионистичното визионерство. Диктуват чувствата, но тяхната нееднородност и разноречивост ги прави художествено впечатляващи психограми на вечната и модерната човечност.

В стиховете на Анна Саед-Шах днешните български читатели ще открият част от собствените си възприятия, култивирани от характерните за класическото наше слово откровеност, драматизъм, храброст да се изрече неизречимото. Това се дължи на превода на Първан Стефанов. Той

се е справил отлично със задачата си. За да оценя високо стореното от големия ни преводач, причината е в непреодолимото (лъжливо, разбира се) чувство, че стиховете в *Пътека от звуци* са писани на български. Няма ги „зевовете“, които са разяждали поетическата тъкан на редица иначе талантиливи и големи руски поети, преведени у нас твърде слабо.

Мисля, че Първан Стефанов се е радвал, когато е попаднал на тези стихове, смятам също така, че Анна Саед-Шах трябва да се радва, задето именно голям български творец като него поднася поезията ѝ на читателите.

Владимир Янев